

GIRTÎGEHA GIRAVA ÎMRALIYÊ

RAPORA TESPÎTÊN SALA 2023'AN

I. DESTPÊK

1. Girtîgeha Girava Îmralityê ji destpêkê ve bi taybetiya tecrîda di nav tecrîdê de weke cihekî yek kesî û yek hucreyî hate avakirin. Heta Mijdara 2009'an yekane girtiyê vê girtîgehê muwekîlê me Birêz Abdullah Ocalan bû. Di sala 2009'an de piştî ku avahî hate nûkirin û hucreyên din lê hatin zêdekirin, girtiyên din şandin cem wî, lê ew jî ji kiryarên girtîgeha ku berê lê bûn, li ser wan 'Pergala Tecrîdê ya Îmralityê' ya ku bi taybetî ji bo Birêz Ocalan hatiye çêkirin û meşandin û girantir rûbirû man. Tiştê ku piştî Mijdara 2009'an guherî tenê ew bû ku rejîma tecrîda yek kesî ya ku heta wê rojê dihat meşandin, piştî wê dîrokê veguherî tecrîda komî. Piştî 6 salan li Îmralityê hatin girtin, sewqî girtîgehên din hatin kirin. Muwekîlên me di navbera 16-17'ê Adara 2015'an de anîn cihê wan. Birêz Hamîlî Yıldırım, Birêz Omer Hayri Konar, Birêz Veysî Aktaş, Birêz Nasrullah Kuran û Birêz Çetîn Aktaş ji 5'ê Nîsana 2015'an vir ve di her warî de wek Birêz Abdullah Ocalan li ser wan polîtîkaya tecrîda mutleq û agahî nestendinê hatin meşandin. **Li ser vî esasî nêzî 3 sal in tu agahî ji wan nayê.**

II. REWŞA AGAHÎ NESTENDINÊ Û BÊ RAGIHANDINÊ

2. Birêz Abdullah Ocalan ji 15'ê Sibata 1999'an û vir ve li Girtîgeha Girava Îmralityê di hucreya yek kesî de tê girtin. Deh salên pêşîn ew tenê girtiyê vê zindana girava yek-hucreyê bû. Tevî ku 6 girtî di 17'ê Mijdara 2009'an de hatin girtin jî, rojên hefteyê 23 saetan û dawiya hefteyê jî 24 saetan di hucreyên yekkesî de hatin ragirtin. Di diwazdeh salên ewil de mafê wî yê hevdîtina bi parêzer re bi awayekî neqanûnî heftiyê carekê bi saetekê hatibû sîno-darkirin, lê heta bikaranîna van mafên bisînor jî bi hincetên wek " hewayaya nebaş" an jî "koster xerabe ye" timî dihat astengkirin. Ji 27'ê Tîrmeha 2011'an û vir ve tenê di navbera Gulana û Tebaxa 2019'an de 5 parêzeran hevdîtina kirine. Hevdîtina dawî ji van pênc hevdîtinan di 7'ê Tebaxa 2019'an de bû. Ji sala 2014'an û vir ve tenê 5 hevdîtînan malbatê pêk hatine. Hevdîtina herî dawî ya rûbirû bi birayê wî re di 3'ê Adara 2020'an de bû. Ji roja yekem ve, wî tenê du caran (27'ê Nîsana 2020'an û 25'ê Adara 2021'ê) bi tîlefona axivî ye. Peywendiya telefona ya dawî 25'ê Adara 2021'ê di demeke pir kin de hat qutkirin. Ji wê rojê û vir ve tu agahî ji wî nayê stendin.

3. Birêz Çetîn Aktaş û Birêz Nasrullah Kuranê ku di 16-17'ê Adara 2015'an de sewqî Îmralityê hatin kirin di 26'ê Kanûna 2015'an de li derveyî daxwaza wan ew birin Girtîgeha Girtî ya Marmarayê û ji xeynî Birêz Ocalan 3 muwekîl mane. Muwekîl Hamîlî Yıldırım ji 29'ê Adara 2015'an ve ku anîn Girtîgeha Girava Îmralityê heta niha destûr nayê dayîn ku bi parêzerên xwe re jî hevdîtîna pêk bîne. Di nava 8 salan de tenê du caran karîbû bi malbatê re hevdîtîna bike. Hevdîtina herî dawî ya rûbirû bi wî re hevdîtina malbatê ya di 12'ê Tebaxa 2019'an de bû. Wî

tenê karîbû du caran, 27'ê Nîsana 2020'an û 25'ê Adara 2021'ê, bi têlêfonê biaxive. Ji 25'ê Adara 2021'ê û vir ve tu agahî jê nayê stendin.

4. Muwekîl Omer Hayrî Konar ji 16-17'ê Adara 2015'an û vir ve ku birin Girtîgeha Girava Îmraliyê tu carî destûr nayê dayîn ku bi parêzerên xwe re hevdîtîne pêk bîne. Di nava 8 salan de tenê 3 caran karîbû bi malbatê re hevdîtîne bike. Hevdîtina herî dawî ya rûbirû bi wî re di 3'ê Adara 2020'an de bû. Piştî birin Girtîgeha Girava Îmraliyê, ji ber şewbê di 27'ê Nîsana 2020'an de careke din bi telefonê hevdîtîne pêk anî. Serdozgeriyê agahî da malbatê ku bi hinceta li dijî şert û mercên ragirtîne îtîraz kiriye, tevî telefona 25'ê Adara 2021'ê nebûye. Ji 27'ê Nîsana 2020'an û vir ve tu agahî jê nayê stendin.

5. Muwekîl Veysî Aktaş ji 16-17'ê Adara 2015'an ve ku birin Girtîgeha Girava Îmraliyê tu carî destûr nayê dayîn ku bi parêzerên xwe re hevdîtîne pêk bîne. Di nava 8 salan de tenê 3 caran karîbû bi malbatê re hevdîtîne bike. Hevdîtina herî dawî ya rûbirû bi wî re di 3'ê Adara 2020'an de bû. Di 27'ê Nîsana 2020'an de, ji ber nexweşiya berbelav destûr hat dayîn ku ew carekê bi têlêfonê biaxive. Serdozgeriyê agahî da malbatê ku bi hinceta li dijî şert û mercên ragirtîne îtîraz kiriye, tevî telefona 25'ê Adara 2021'an nebûye. Ji 27'ê Nîsana 2020'an û vir ve tu agahî jê nayê stendin.

III. SERLÊDANÊN KU TÊN KIRIN, RAGIHANDIN û ASTENGIYÊN SERDANÊ

6. Ji bo ku em bi muwekîlên xwe re hevdîtîne pêk bînin her hefte ji aliyê malbat, wasî û parêzeran ve serî li Serdozgeriya Komarê ya Bûrsayê ya li Girtîgeha Girava Îmraliyê û Midûriyeta Saziya Cezayê Girtî ya Ewlekariya Bilind a Tîpa F a Îmraliyê didin. Di sala 2023'an de **110** serlêdanên ji bo hevdîtina parêzeran û 59 serlêdanên ji bo hevdîtina malbatê ji her du deveran re hatine kirin û bê bersiv mane. Ji van 14 serlêdanên parêzer û 10 serlêdanên malbatan jî ji ber erdhejê pêk hatin û di vê rewşa ku qanûn hevdîtînen mecbûrî ferz dike de jî destûr nehat dayîn ku malbat û parêzer hevdîtîne pêk bînin.

7. Nayê zanîn ku nameyên me yên di nava salekê de **hatine şandin** gihiştine mûwekîlan an na. Lê belê, nameyek nivîskî ku ji hêla xerîdaran ve hatî nivîsandin ji me re nehatiye şandin. Her wiha qedexeya li ser têlêfonê ji 25'ê Adara 2021'ê ve di sala 2023'an de jî berdewam dike; Di rewşên ku qanûn hewce dike, wek erdhejê jî, **telefon nehat kirin**.

8. Di 6'ê Sibata 2023'an de ji ber erdheja ku navenda wê Mereş bû û li parêzgehên Semsûr, Antakya, Osmaniye, Edene, Riha, Dîlok, Elezîz, Meletî û Amedê pêk hat, di 6'ê Sibata 2023'an de wendahiye canî û xisarên gelek zêde xemgîn qewimîn û malbatên muwekîlên me yên li Girtîgeha Îmraliyê jî li van herêman diman, ji 6'ê Sibata heta 17'ê Sibata her roj 12 caran parêzer û 9 caran malbat ji bo bi muwekîlên me re hevdîtîne bikin serî li Serdozgeriya Komarê ya Bûrsayê û Midûriyeta Girtîgeha Îmraliyê dan. Lê belê tu bersiv ji van serlêdanan re nehat dayîn. Her wiha di rewşên wiha de girtiyên muwekîl li gorî qanûna bi hejmara 5275'an destûr nayê dayîn ku bi telefon, name û faksê bi malbatên xwe re têkiliyê deynin. Ev rewş û erdhej hat

bibîrxistin ku, bi *hinceta "cizayên dîsîplînê û qerarên qedexeya parêzeran hêj di meriyetê de ne"* li ser serlêdana ku li Dadgeriya Înfazê ya Bûrsayê hat kirin, wekî ku erdhej çênebûbe, bersivên redkirina "asayî" hatin dubarekirin. Li dijî vê biryara eşkere neqanûnî jî nerazîbûn hatin redkirin. Mijar sewqî Dadgeha Destûra Bingehîn (AYM) hat kirin û doz hê jî didome.

9. Piştî erdheja 6'ê Sibatê ya Mereşê, erdhejên bi ihtimaleke mezin li Behra Marmarayê biqewimin bûn rojeva sereke û mijara nûçeyan. Her wiha gelek nêrîn û raporên pisporan ji raya giştî re hatin ragihandin. Di rojên ku ev nîqaş dewam dikirin, di 4'ê Kanûna 2023'an de li Behra Gemlikê bi hêza 5,1'ê erdhejek pêk hat. Ji ber van sedeman di 5, 7 û 8'ê Kanûna 2023'an de serî li Serdozgeriya Komarê ya Bursayê û Midûriyeta Girtîgeha Girtî ya Ewlekariya Bilind a Tîpa F a Îmralityê dabûn. Daxwazên hevdîtînen lezgin ên ji bo hînbûna rewşa Birêz Ocalan û muwekîlên din û şopandina şert û mercên wan, mîna daxwazên din bê bersiv hatin hiştin. Lê di rojên pêş de erdhejek din bi mezinahiya 3'an pêk hat û pişt re jî erdheja dawî ya bi pileya 4,1 di 17'ê Kanûnê de li Yalova Çinarcikê pêk hat. Piştî van erdhejan, di bin ronahiya agahiyên ku ji raya giştî re hatine girtin, girîng e ku van aliyên cihê erdnîgarî yê Girtîgeha Girava Îmralityê ji hev cuda bînin nirxandin.

10. Pratîka astengkirina hevdîtînen malbatê, bi hinceta **cezayên dîsîplînê** yê bîbawer ên li hemberî muwekîlên ku her sê mehan carekê tê dubarekirin, di sala 2023'an de bînavber dewam kir. Şopandina cezayên dîsîplînê ku roj û hejmara wan nehat ragihandin, êdî nehat kontrolkirin û tenê ji texmînan re ma. Bi vî awayî, lêpîrsînen dîsîplînê yê di nava salekê de hatin kirin, cezayên dîsîplînê yê hatin birîn û pêvajoya înfazê ya tîkildarî wan, tevî hemû serlêdanên me jî bi dizî jî parêzeran hatin kirin; Daxwaza qeydkirina UYAP, delîl, bingeh û belgeyên serlêdanê hatin redkirin. Lê belê ji bo pêşî li mafên destûrî yê îtiraz û serlêdanê bê girtin, pêvajoyê bi temamî jî kontrola qanûnî bêpar in. Her wiha îtirazên me yê di çarçoveya demên muhtemel ên îtirazê de ne, hatin sekinandin û nehatin girtin. Ji ber vê yekê, cezayên dîsîplînê bi sextekarî li ser muwekîlên ku hemû tîkiliyên wan bi cîhana derve re qut bûne û nikaribûn piştgiriya qanûnî wergirin, bi dawî bû. Bi dorpêçkirina qanûnê rejîmeke cezakirinê ya xerab hatiye avakirin. Qedexa li ser serdanên malbatî û wasiyan ên ku pêk nayên, bi çêkirina hincetên negirêdayî (wekî meşa di dema çalakiyên werzîşê de), ku bê sedem in û ne bingehên qanûnî û madî ne, hatine sepanandin. Digel ku çalakiya werzîşê dikare di bûyera "*bêdîsîplînek*" a îdiakirî de di çalakiya werzîşê de were sînardarkirin, karanîna wê wekî sedemek qedexekirina serdanên malbat û wasiyan ên ku bi wê re ne tîkildar in neqanûnî ye. Lê di xala 3'em a xala 43'em a qanûna bi hejmara 5275'em de, "*Di hevdîtînen bi rayedarên fermî û xwedî erk, parêzer û nûnerên hiqûqî re, hukmê ve madeyê nayê pêkanîn.*" Tevî hin astengiyên di warê nûnertiya hiqûqî de, ji bo ku wasiyê xwe bigire jî hatiye pêkanîn. Di vê serdemê de hin gavên bi vî rengî hatin avêtin, di meqamên îdarî û dadwerî de kesên berpirsiyar wek damezrînerên qanûnan xebitîn. Bi vî awayî serî li dadgeha qanûna bingehîn dabûn ku li dijî şewazên îşkenceyê û bînpêkirinên sîstematîk ên mafan ên di nava cezayên dîsîplînê de cih digirin, serlêdan kirin.

11. Biryara **qedexeya serdanê ya parêzeran** a 6 mehan a ku di sala 2022'an de ji aliyê Dadweriya Înfazê ya Bûrsayê ve hatibû dayîn, di sala 2023'an de jî hat sepanandin. Di 27'ê Nîsana

2023'an de ji bo ku di dawiya qedexeyê de nêrîna parêzeran bê girtin serî li Dadgeriya Înfazê ya Bursayê dabû. Lê belê hat hînbûn ku rojek berê 6 meh qedexeya hevdîtina bi parêzer re hatibû ragihandin. Di dawiya vê qedexeyê de di 30.10.2023'an de ji bo hevdîtînen parêzeran serlêdanên nû li dadgehê hatin kirin. Lê vê carê jî hat hînbûn ku rojek piştî serlêdana îfadeyê ya li Dadgeriya Înfazê ya Bursayê dîsa biryara qedexeya parêzeran a 6 mehan hat dayîn. Di her du serlêdanan de jî rêveberiya girtîgehê û dozgeriyê bersiv nedaye serlêdanên hevdîtîne, biryara qedexê qediyaye, qedexe û şert û mercên girtîgehê li dijî qedexeya îşkenceyê ne û hevdîtînen parêzeran divê demildest bê dayîn. Hate xwestin ku prensîb û bingeha biryarên qedexeyê ji parêzeran re bê ragihandin û qeydên UYAP'ê bên çekirin, ji bo muwekîl karibin bi parêzerên xwe re hevdîtîne bikin jî daxwaz û gilî hatin kirin. Lê belê ev daxwaz jî hatin redkirin. Li dijî qedexeyên hevdîtînen parêzeran ên ku di heman demê de bi dizî tên kirin, ji kontrola hiqûqî re girtî ne, bingeha hiqûqî tune ye, şert û mercên girtîgehê nemirovî ne, nayên pêşbînîkirin û li ser esasê giştî û razber hatine girtin, bi sedemên ewlehiyê serî li Dadgeha Destûra Bingehe dane.

12. Ji sala 2015'an û vir ve li ser navê girtiyên muwekîl bi dehan serlêdan li Dadgeha Destûra Bingehe hatin kirin. Hemî serlêdan bi demê re têne bêbandor kirin. Li dijî qedexeyên serdanê, cezayên dîsîplîne yên xapandin û ne razî, qedexekirina parêzer û telefonê ku tu bingeheke hiqûqî û madî nîne, bi taybetî ji bo rakirina rewşa nenas, bi dehan serlêdanên me hene ku di nava 9 salan de belav bûne. Ji ber ku heta niha der barê 23 serlêdanên me de tu biryar nehatine girtin, di demeke kin de, di navbera dawiya meha Adarê û serê Nîsanê de, nêrînen Wezaretê Dadê yên li hemberî van serlêdanan hatin agahdarkirin. Di şert û mercên asayî de di serlêdanê de li dijî raya wezîran 15 roj maweya bersivdayîne heye, Dadgeha Destûra Bingehe di 23 dosyayên cuda de hema hema di heman demê de 23 nêrînen wezîran agahdar kir û li bendê bû ku em di nav 2-3 hefteyan de bersivê bidin. Her çend ji aliyê Dadgeha Destûra Bingehe ve demek têr nehatibe dîtî jî, bersivên pêwîst ji bo nêrînen wezaretê pêwendîdar hatin dayîn.

IV. SERLÊDANÊN DIN

13. Ji xeynê serlêdanên di sala 2023'an de li qada herêmî hatin kirin, der barê bînpêkirinên mafan ên giran ên li Îmraliyê de **8 serlêdan li Dadgeha Qanûna Bingehe** wekî dadgeha bilind hatin kirin. Yek ji van jî ji ber erdhejê kêmbûna civîn û pêwendîyan e ku li gorî qanûnan pêwîst e. Çar heb bi nebûna hevdîtînen malbat û wasiyan ve girêdayî ne. Du heb jî derheqê nehiştina hevdîtina parêzeran e. Di dawiyê de, **Komîteya Mafên Mirovan a Neteweyên Yekbûyî di 6'ê Îlona 2022'an de; "Bêyî ku rastî astengdariyan bibe divê demildest parêzerên xwe bibînin."** Ji ber ku serlêdanên ji bo tetbîqkirina qerara înfazê li rêveberî û dadgehê hatin kirin bê encam man, ji ber ku daxwaza înfazê pêk nehat serî li Dadgeha Destûra Bingehe hat dayîn.

14. Ji Dadgeriya Înfazê ya Bursayê hat xwestin ku li gorî biryara înfazê ya jorîn a Komîteya Mafên Mirovan a Neteweyên Yekbûyî dawî li girtina muwekîlan bê anîn û muwekîl bi awayekî lezgîn û bêsinor bi parêzerên xwe yên bijartî re bigihêjin hev. Lêbelê, biryara dadgeriyê ya "bi 6 mehan sînardarkirina hevdîtînen parêzeran" wekî hincet ji bo giraniya Neteweyên Yekbûyî ya "bê astengdarî" hate destnîşankirin. Bi gotineke din, biryara/daxwaza tedbîrê ya Neteweyên

Yekbûyî ji ber ku qedexekirina hevdîtînen parêzeran dê bidome, guh neda. Biryara sînardarkirinê ya ji ber sedemên ewlehiyê yên giştî û razber, ku ne xwediyê bingehek madî û qanûnî ye jî, ji qanûna Neteweyên Yekbûyî ya ku di Destûra Bingehîn de hatiye naskirin, bilindtir hatiye dîtin. Li dijî van astengiyan serî li Dadgeha Qanûna Bingehîn hate dayîn; Li dijî xala 90'em a Dadgeha Qanûna Bingehîn dê çi biryar bê dayîn, bû cihê meraqê. Lê her çendî serlêdana me ya takekesî ya ku bingeha biryara qanûnê ya NY'yê ye jî ev zêdetirî 2 sal in li Dadgeha Qanûna Bingehîn heye jî, Dadgeha Qanûna Bingehîn di derbarê esasê serlêdanê de tu biryar nedaye. KMM'ê ya NY'ê di 19'ê Çîleya 2023'an de biryara tedbîrê bi bîr xist û li bendê bû ku gavên pêwîst bîn avêtin. Ji ber pêvajoyên ku Dadgeha Qanûna Bingehîn mudaxele nekir, esasê serlêdanê li bendê hişt, KMM'ê demildest daxwaza nêrînê kir, ev biryar ji aliyê dadgehên herêmî ve nehat bicihanîn û ji bo rakirina bînpêkirinan careke din serî li Dadgeha Qanûna Bingehîn da. Ya ku cara duyemîn pêk hat, nîşan dide ku Îmralityê di nava bendeke hiqûqî de hatiye girtin.

15. Di 6'ê Çîleya 2023'an de ji ber ku destûr nayê dayîn ku em bi muwekîlên xwe yên li Girtîgeha Îmralityê re hevdîtîne pêk bînin û xebatên me yên pişeyî bi giştî tî astengkirin, serlêdana Yekîtiya Baroyên Tirkiyeyê hat kirin. Di serlêdanê de; Hat xwestin ku ji bo rakirina qedexeya hevdîtîna bi parêzeran a 11 salan a ji bo muwekîlên li Girtîgeha Girava Îmralityê girtî ye, serlêdan û înişiyatîfa pêwîst bê kirin û ji bo tespîtîkirin, şopandin û pêşlêgirtina pêkanînen li dijî hiqûqê û pêkanîna pişeyê di şopandina pêvajoyên hiqûqî yên tîkildarî nûnertiya parêzeran de ceribandînen astengkirinê hatiye tespîtîkirin. Lê Yekîtiya Baroyên Tirkiyeyê hem ji bo hiqûqnasiyê hem jî ji bo bidawîkirina şert û mercên îşkenceya li Îmralityê pêvajoyek bi bandor nemeşand.

16. Şert û mercên tecrîta mutleq, nebûna tîkilî û nebûna agahiyê ya ku muwekîl tî de tî ragirtin, ji rêzikên qanûnî û destûrî dernakeve. Di vî derbarê de di nameya ku di 14'ê Adara 2023'an de ji Wezîrê Edaletê re şandibû de bal hat kişandin ser derxistina girtîgeha girava Îmralityê ji pergala hiqûqê û hat bibîrxistin ku ev bêhiqûqî û di bin berpirsariya wezîr de pêk hatiye. Û hat xwestin ku qanûn bîn cîbicîkirin. Lê belê di pratîkê de tu guhertin çênebûye. Bi eşkereyî, biryar û pêkanînen îdarî û "darazî" yên ku bi bînpêkirina qanûnên navxweyî tîne kirin û di derheqê muwekîlan de ev nêzî sê sal in ku niha wekî girtina nepenî tî veşartin, rengêkî bînpêkirina desthilatdarî û peywîrê ye û çavkaniya xwe ji destûr û yasayan wernagirin.

17. Ne di peymanên navneteweyî yên ku Komara Tirkiyeyê alîgirê wan e û ne jî di qanûnên neteweyî yên Komara Tirkiyeyê de tu rêzikname tune ye ku bingehek ji bo ku muwekîlên me di şert û mercên neragihandina mutlaq de bihêlin. Sûcên îstîsmarkirina îqtîdarê, astengkirina bikaranîna mafan, bînpêkirina qedexeya îşkenceyê ji aliyê pêkanînen Pêrgala Tecrîdê ya Îmralityê ve tîne kirin û bi îsrar rewşa agahî negirtinê diparêzin, ku tî wateya bînpêkirina hemû erkên neyînî û erênî yên navneteweyî. Ji ber vî sedemê giliyên me yên der barê kesên eleqedar de li Desteya Bilind a Dadger û Dozgeran nehatin kirin, daxwaz û îtirazên me yên ji bo ji nû ve lêkolîna vî biryarê di sala 2023'an de jî hatin redkirin.

18. Komîteya Pêşîlêgirtina Îşkenceyê ya Ewropayê (CPT) ragihand ku di 22'ê Îlona 2022'an de rapora xwe ya der barê serdana Girtîgeha Girava Îmralityê de tamam kiriye û di 20'ê Adara 2023'an de ji hikûmetê re şandiye. Nayê zanîn ku heta îro Tirkiye bersiva vê raporê daye yan na, ji aliyê CPT'yê ve jî tu daxuyanî nehat dayîn. Di sala 2023'an de me 4 serlêdanên cuda li CPT'ya ku ji pêşîgirtin, tesbîtîkirin û ji holê rakirina îşkence, şert û mercên nemirovane û muameleya xerab di nava sînoren Konseya Ewropayê de di nava salê de berpirsyar e kir. Di van kiryanan de; Şert û mercên girtîgehê yên li Girtîgeha Girava Îmralityê ji muameleya xerab zêdetir, rejîma cezayê heta hetayê ya girankirî, pêkanînen li dijî qedexekirina îşkenceyê û qedexekirina cudakariyê bi awayekî sistematîk dewam dikin û ji 25'ê Adara 2021'an û vir ve rewşa girtîbûna "nefermî" didome. CPT bi tundî berdewam kir, ji mûwekilan agahî nehat, CPT bi agahiyên berfireh hat aşkerakirin ku tu pêşniyar û daxwazên wan ên berê nehatine bicihanîn, li şûna ku baş bibin, her tim li Îmralityê xerabtir bûne, ser xeta fayê ye û ji ber vê yekê divê ewlehiya girtîgehê were lêkolînkirin. Ji ber van sedeman **CPT; Daxuyaniya giştî ya der barê şert û mercên Îmralityê de di çarçoveya xala 10/2 ya Peymana Pêşîlêgirtina Îşkenceyê ya Ewropayê de ye**, Ji bo pêkanîna madeyê, bi awayekî defakto serdana Girtîgeha Girava Îmralityê û çavdêrî û lêkolînan, bidawîkirina qedexeyên serdanê û ji bo başkirina şert û mercên girtîgehê, tedbîrên bîst girtin û pêkanînen têkildar bîst kirin. Lê belê sala 2023'an saleke din a ku CPT'ya ku li dijî tecrîda li Îmralityê tu gavên bi darê zorê neavêt, bêfonksiyon û bêbandor ma.

V. NESEPANDINA BIRYARA HEJMARA 2'EM YA DMME'YÊ Û PÊVAJOYA ŞOPANDINÊ

19. Rejîma înfazê ya giran a heta hetayê ya ku ji bo Ocalan hatiye destpêkirin, di xala 25'em û xala 107'em a qanûna bi hejmarê 5275'an de hatiye sererastkirin. Hate diyarkirin ku cezayê girtîgehê wê di tevahiya jiyana wî de bidome û bi tu awayî nayê qutkirin. AÎHM'ê di biryara xwe ya bi hejmarê 2'an a 18'ê Adara 2014'an de ya ji bo Ocalan, biryar da ku ev rêzîknameyên qanûnî li dijî qedexekirina îşkenceyê ne û diyar kir ku divê qanûn ji bo qanûnîbûnê bê guhertin. Bi serlêdanên ku ji bo pêkanîna vê biryarê hatin kirin, bi daxwaza betalkirina xalên xala 107/16 ya qanûna jimare 5275 û xala 17/4 a qanûna jimare 3713, ji Dadgeha Destûra Bingehîn re serlêdan hat kirin. Di dawiyê de, wekî ku bi biryara DMMY'ê ve hatî destnîşankirin, Hate xwestin ku Birêz Ocalan di şert û mercên berevajî qedexeya îşkenceyê ya 25 salan de tê ragirtin, ji aliyê civakî, siyasî û hiqûqî ve bê dirêjkirina girtina wî bê zêdekirin û hêviya azadiyê bibe rastî. Lê belê Dadweriya Înfazê serlêdan red kir, bînpêkirinên DMMY'ê û nîrxandinên di biryarê de cih negirt. Îtîraza vê biryarê jî hat redkirin. Li ser vê yekê serlêdana Dadgeha Qanûna Bingehîn a bi heman daxwazan hê jî didome.

20. Piştî biryara Ocalan a jimara 2'em a ku dihat gotin ku cezayên girankirî yê heta mirinê bi awayê hepsa heta mirinê qedexeya îşkenceyê bînpê dike, DMME'yê bi heman rengî di dozên *Kaytan/Tirkiyeyê, Gurban/Tirkiyeyê û Boltan/Tirkiyeyê* de biryarên bînpêkirinê dan. Ev 4 dosya di **Komîteya Wezîran a Konseya Ewropayê** de ketin pêvajoya şopandinê, lê tevî ku Tirkiye biryarê bi cih neaniye jî, 8 sal in ji aliyê Komîteyê ve nehatine rojevê. Di sala 2021'an de OHD, ÎHD, TÎHV û TOHAV'ê bi hinceta ku biryarên DMME'yê li gorî xala 9.2'an a Rêzîknameya

Hundirîn pêk nayên serî li Komîteyê dabûn. Me jî li ser navê Birêz Ocalan di salên 2016, 2017, 2018, 2019, 2022 û Çileyê 2023'an de li gorî xala 9.1'ê ya Rêzîknameya Hundirîn a Lijneya Wezîran daxuyanî dan. Di van tebligatan de çavdêriyên berfireh, tesbît û ravekirinên ku heta îro li gorî biryara Dadgehê gavên takekesî û binesaziyê nehatine avêtin hene. Piştî serlêdanên her du xalên 9.1 û rêzîknameya 9.2, Komîteyê biryar da ku her çar biryaran têxe rojeva xwe.

21. Komîteya Wezîran a Konseya Ewropayê ku berpirsariya ji holê rakirina bînpêkirinên di biryara mijara gotinê de ye, di biryarên xwe yê demkî yê civîna di navbera 30 Mijdar - 2 Kanûn 2021'ê de diyar kir ku niha bînpêkirina qedexeyê îşkence berdewam dike û **tevî pêşniyara Dadgeha Tirkiyeyê jî cezayên hepsa heta hetayê yê serlêderan nayên daxistin** û dîsa hat diyarkirin ku der barê mijarê da agahiyên berdest parve nekiriye û li gorî biryarê tevnegeriyaye. Bi van tesbîtan re hat diyarkirin ku divê cezayê muebbetê yê giran piştî demeke herî kêr were paşguhkirin û ji bo ku mekanîzmayek ku destûrê bide serbestberdana wan bi hincetên sûc, bê dereng tedbîrên qanûnî û yê têr bînin girtin. Bi ser de, Tirkiye hat teşwîqkirin ku ji mînakên baş ên reformên ku li Dewletên din ên endam hatine pejirandin, îlhamê bigire. Di çarçoveya van biryaran de hat xwestin ku demildest van gavên pêwîst bînin avêtin û heta Îlona 2022'an Komîteyê derbarê van gavan de agahdar bikin.

22. Tirkiye hem di plansaziyên xwe yê berê û hem jî di danûstendinên 2022'an de rejîma cezayê heta hetayê yê girankirî bi awayekî vekirî parastiyê, niyeta xwe ya neguhertina qanûnan nîşan daye û diyar kiriye ku şert û mercên ku qedexeya îşkenceyê bînpê dikin wê bidomin. Di derbarê daxwazên din de bersivêk pêwîst neda. Di vê wateyê de 'Pêvajoya Şopandinê' ya Komîteya Wezîran a YE'ê di sala xwe ya dehemîn de dewam dike û di vê heyamê de jî sozên ku Tirkiyeyê li gorî xala 46'an a Peymanê girtiye, hîna bi cih neanîne.

23. Di 26'ê Çileyê 2023'an de li ser vê mijarê bi serlêdana Komîteya Wezîran a YE'yê, ji bo şopandina biryarên demkî yê civîna Mijdar-Kanûna 2021'an, ji bo xurtkirin û ragihandina biryarên demkî yê têkildarî tedbîr û gavên bingeşên ên di vî warê de, daxwaz ji hikûmetê kir ku daxwaza bînpêkirina rastî ya ku di biryara dadgehê de hatiye dîtin, daxwaz ji hikûmetê dike ku plana karekî nû ji bo çareserkirina vê pirsê pêşkêş bike, û bi berçavgirtina 9 salên derbasbûyî û heke gavên pêwîst nehatin çîbicîkirin, madeya 46/ 4 ya Peymanê ji hikûmetê re tê şandin. Hat xwestin ku pêvajoya bînpêkirinê ya di xalê de hatiye diyarkirin bê destpêkirin. Lê belê Komîteya Wezîran ya Konseya Ewropayê jî li dijî ruhê biryara DMME'yê tevgeriya û tevahiya salê guh neda daxwazên me.

24. Li aliyê din di tevahiya sala 2023'an de li dijî şert û mercên Îmraliyê û polîtîkayên ji vir belav dibin bertekên civakî hatin kirin. Meşa Gemlikê jî di nav de kampanyayên înzeyan, gelek meş, daxuyanî, panel, konferans, komxebat û herî dawî jî grevên birçîbûnê û nobeda edaletê hatin girtin. Grevên birçîbûnê û nobeda edaletê îro bi **daxwazên "Ji Abdullah Ocalan re azadî û ji pirsgerêka Kurd re çareseriyaya siyasî"** dewam dikin.

25. Di van demên ku heqîqet serûbin bûye de, bi awayekî rast tespîtkirina çavkanî û mekanîzmeyên zihniyeta xetimandinê û navnişana pêşerojê demokratîk û azad girîng e. Birêz Ocalan ji sala 1993'an û vir ve ji bo çareseriyê pirsgerê Kurd bi rêyên demokratîk ked daye û hewl dide. 25 sal in li Îmraliyê li ser esasê hiqûqa navneteweyî helwest û vîna xwe ya çareseriyê demokratîk a pirsgerê Kurd parastîye. Di rastiyê de her ku derfeta wî hebû bang û pêşniyarên xwe pêşkêş kir û diyar kir ku ew ji bo çareseriyê demokratîk amade ye. Ji bo çareseriyê pirsgerê Kurd bi taybetî jî pirsgerê civakî bi rêyên aştiyane û demokratîk rêbaza diyalog û muzakereyê hilbijart. Lê tevî vê yekê jî polîtîkayên tunekirinê bi kûrkirinekê dewam kirin.

ENCAM Û TESPÎT

- I. Îmralî cihekî ku her dem maf û azadiyên bingehîn tên rawestandî, hemû têkiliyên bi cîhanê re tên qutkirin, saziyên dadweriyê bêalibûn û serxwebûna xwe winda dikin, kiryarên sûc, biryar û kirinên xwe bi polîtîkaya bêcezakirinê tê kirin, hevdîtînen bi parêzer, malbat û wasiyan di asteke ku di cîhanê de nedîtî hatiye qedexekirin, cihê ku parêzer û qedexeyên malbatan bi dizî tê kirin, karê parêzeriyê nayê kirin, 3 sal in agahiyan hiqûqî û mirovî nayên girtin, çavdêriya hiqûqî nayê kirin, ewlekariya qanûnî û pêşbîniyê ji holê rabû, û di bin şert û mercên awarte de ji aliyê rejîmeke awarte ve tê birêvebirin.
- II. Bi biryara 18'ê Adara 2014'an a DMME'yê ya bi hejmara 2'an a DMME'yê Ocalan hate îspatkirin ku rejîma cezayê giran a heta mirinê ji roja hatiye pêkanîn heta îro rejîmeke îşkenceyê ye. Di heman biryarê de hat diyarkirin ku pêkanînen tecrîdê qedexeya îşkenceyê bînpê dîke û hat pêşniyarkirin ku bînen rakirin. Li gel vê jî şert û mercên tecrîdê bi awayekî neyînî hîn girantir bûn û ji sala 2015'an ve gihiştin asta tecrîda mutleq. Li gorî vê yekê, muwekilên me Birêz Abdullah Ocalan 25 sal in Birêz Konar, Birêz Aktaş û Birêz Yıldırım jî ji Adara 2015'an û vir ve 9 sal in rastî îşkenceya herî giran û pêkanînen dijmirovahî tînen.
- III. CPT'ê di rapora xwe ya 5'ê Tebaxa 2020'an de ev rewş weke nelirêtiya mutleq pênase kir û pêşniyar kir ku bê rakirin û diyar kir ku li dijî hiqûq û pîvanên navneteweyî nayê qebûlkirin (**pr.48**). Bi ser de, hat dîtî ku cezayên dîsîplîne yên ku ji bo pêşlêgirtina serdanên malbatê wekî hincet tîne bikaranîn ne pêbawer in û xapandin in (**pr.49**). Berê jî diyar kiribû ku ji 27'ê Tîrmeha 2011'an û vir ve ne hevdîtînen bi parêzeran re -ji bilî 5 hevdîtînen awarte- biryar û pratîkeke li dijî hiqûqa navneteweyî û hiqûqa navxweyî ye (**Rapora CPT ya 2013'an, pr.18**).
- IV. Herî dawî, weke ku di biryara tedbîrê ya Komîteya Mafên Mirovan a Neteweyên Yekbûyî ya di 6'ê Îlona 2022'an de û bibîranîna hikûmetê ya di 19'ê Çileyê 2023'an de jî tê dîtî, rewşa agahî negirtina li Îmraliyê îşkence ye. Ev şert û mercên nayên qebûlkirin in ku divê demildest bi dawî bibin.

- V. Tevî hemû serlêdanên me yên ji bo bicihanîna pêşniyarên CPT û tedbîrên NY'ê jî, di tevahiya sala 2023'an de di pratîkê de tu guhertin çênebûye û di şert û mercên mîna erdhejê qanûnî de jî rewşa girtî ya bînavber nehatiye sekinandin û bînavber dewam kiriye. Ji ber vê sedemê sala 2023'an bû sala bêhaydariya mutleq a ragihandinê û agahî nestendî.
- VI. Nêzîkî sê sal in girtina muwekilan bi awayekî eşkere bînpêkirina qedexeya îşkenceyê ya ku di xala 3'em a Peymana Mafên Mirovan a Ewropayê de hatiye binavkirin. Herweha, mafê dadgehkirineke dadmend ku di xala 6 a Peymanê de hatiye tertîb kirin, mafê rêzgirtina ji malbat û jiyana taybet û ragihandinê di xala 8, û xala 18 a Peymanê de, ku sînoordarkirina bê mebest a maf û azadiyan bi rêya bi bandor qedexe dike. Çareserî, bi awayekî sistematîk û domdar hatine bînpêkirin.
- VII. Qedexeyên malbat-wasî di sala 2023'an de her sê mehan carekê tên dubarekirin û biryarên qedexeya parêzer-telefonê ku her şeş mehan carekê tên dubarekirin, bîngeha madî û qanûnî nîne. Di xûyakirinê de "biryarên dadgehê yan jî cezayên dîsîplînê" ne, lê di esl û naverokê de pêkanînen li ser hincetên siyasî yên hikûmetê ne. Wek biryarên siyasî yên neqanûnî, ew nikarin girtina bêragihandinê rewa bikin. Berevajî vê, pêkanîna van biryaran bi hev re bi awayekî ku rê nade ragihandina herî kêr, hem delîla dewleta neragihandî û hem jî avakirina mekanîzmeyeke qanûnî û neqanûnî ya nepen-veşartî-de facto ya di derbarê hevkarîya hikûmet-îdarî-darazî de ye.
- VIII. Tecrîdkirina mutleq, nebûna ragihandinê û nebûna agahiyê ya ku muwekil tê de tên ragirtin, ne tenê li dijî pîvanên hiqûqa navneteweyî, li dijî rêgezên qanûnî û destûrî yên heyî ye. Ne di peymanên navneteweyî yên ku Komara Tirkîyeyê pê re ye û ne jî di qanûnên neteweyî yên Komara Tirkîyeyê de tu rêzîkname tune ye ku bîngehek ji bo ku muwekilên me di şert û mercên neragihandina mutlaq de bîhêlin. Sûcên îstîsmarkirina sistematîk a desthilatdariyê, astengkirina bikaranîna maf û azadiyan û bînpêkirina qedexeya îşkenceyê ji aliyê pêkanînen Pergala Tecrîdê ya Îmraliyê ve ku çavkaniya xwe ji destûr û qanûnan wernagire û bi îsrar li ser negirtina agahiyê tê kirin. Ev tê wateya bînpêkirina hemû erkên neyînî û erênî yên navneteweyî.
- IX. Di navbera avakirina jiyaneke li derveyî hiqûqê û demokrasîyê ya li Tirkîyeyê ku çavkaniya xwe ji nêzîkatiya ewlekariya tund a ku li ser pîrsgirêka Kurd nehatiye çareserkerin digire û Pergala Tecrîdê ya Îmraliyê ku li gorî Destûra Bîngehîn tê dîtin, ne zehmet e ku paralelbûna di navbera avakirina jiyana derveyî hiqûqê û demokrasîyê de were dîtin. Li ser vê bîngehê di pêvajoya Îmraliyê ya di sala 25'an de Bîrêz Ocalan her dem diyar kiriye ku ew alîgirê çareserîya demokratîk, destûrî û aştiyane ya pîrsgirêka Kurd e û bi vî rengî helwesta xwe ya Îmraliyê diyar kiriye. Li hemberî hêzên ku li dijî diyalog û çareserîyê ne, di tevahiya pêvajoyê de di her kêliyê de polîtîkaya çareserîya demokratîk, aşî û jiyane ya ku nayê paşguhkirin, meşand.

- X.** Tecrîda bîst û pênc salane; Siyaset û pêkanînên tecrîda mutleq a piştî sala 2015'an û nebûna mutleq a ragihandinê û kêmbûna agahiyan, ku piştî sala 2021'an dest pê kir û di salên 2022 û 2023'an de kûrtir bû, tê wê wateyê ku bijardeya qanûnî û siyasî ji holê hatiye rakirin û bijardeya hêzê û polîtîkayên ewlehiyê tên girtin. Ev bijarde siyaseta wan kesan e ku li dijî demokrasî, çareserîya demokratîk û diyalog û muzakereyên ji bo aştiyê ne û li ser siyaseta xetimandin, nakokî, dijminahî û rantê dixwin. Encamên neyînî yên vê yekê welat û navçe kişandîye nava krîzên gelek bê birêvebirin û bûye sedem ku hemû çavkaniyên gel û erdnîgariyê ji aliyê komên serdest ve werin tunekirin.
- XI.** Hemû nîşaneyên aborî, siyasî, civakî û hiqûqî yên ku îro tên jiyîn, vekirina deriyên Îmraliyê û hişt ku Birêz Ocalan weke kirdeyek di çareserîya demokratîk û aştiyê de rola xwe bi cih bîne. Bêyî derengmayîn, divê polîtîkaya diyalog û muzakereyê bê destpêkirin ku şert û mercên tenduristî, ewlehî û azadiya Birêz Ocalan ku di pozîsyona çareserîya demokratîk û aştiya ji bo her kesî de ye, bê misogerkin. Ev tê wateya ku bijardeya hiqûqî û siyasî têkeve rojevê.
- XII.** Li ser vê bingehê sala 2024'an; Pêwîstî û pêdivîyeke dîrokî ye ku bibe azadiya Birêz Ocalan û têkildarî vê çareserîya pîrsgirêka Kurd, ku bi derbasbûna qanûneke bingehîn a demokratîk û hiqûqa demokratîk a ku mafên mirovan û azadiya sê nîşan misoger dike û li gorî Peymanên Mafên Mirovan ên Neteweyên Yekbûyî û Ewropayê yên navneteweyî hatine adaptekirin.

BÛROYA HIQÛQÊ YA ASRINÊ